

LEKCE II.

Domácí násilí – úvod do problematiky

Zpracovala: Markéta Hamrlová

Tématické okruhy: Vymezení pojmu domácí násilí. Teoretické výklady příčin domácího násilí. Specifika a formy domácího násilí. Osobnost násilníka, osobnost oběti domácího násilí, násilný vztah. Sekundární viktimizace obětí domácího násilí. Četnost výskytu domácího násilí ve společnosti.

Vymezení pojmu domácí násilí.¹

Ani v mezinárodněprávních dokumentech, ani ve vnitrostátních zahraničních právních úpravách či v odborné literatuře nenalezneme jednotnou definici domácího násilí.

Nejasnost ve vymezení definice domácího násilí a její následná operacionalizace přitom může vyvolávat značné problémy nejen při poznávání zkoumaného jevu, ale rovněž při srovnávání výsledků výzkumů v dané oblasti.²

Příčina existence této terminologické nejednotnosti a nejasnosti je odvislá od mnoha faktorů. Především je potřeba zahrnout do úvah na toto téma skutečnost, že domácí násilí je integrální součástí téměř všech kultur, které se od sebe různým způsobem v četných sférách odlišují. Ve světle tohoto faktu zdá se snáze pochopitelné, že není možné vytvořit jednotnou univerzální definici, která by obsahovala a zohledňovala všechny diference všech konkrétních, kulturních a společenských kontextů. Jinými slovy řečeno, skutečnost, že každá definice domácího násilí vychází z odlišné představy o povaze tohoto problému, se potom promítá i do jeho vymezení a pojmenování.

V mezinárodněprávních dokumentech, vnitrostátních zahraničních právních úpravách a odborné literatuře se při popisu zkoumaného jevu můžeme setkat s poměrně pestrou paletou užívaných více či méně adekvátních pojmů, mezi něž patří zejména:

¹ Text byl zpracován podle Huňková, M.: Vymezení pojmu domácí násilí In: Huňková, M. a Voňková, J.: Domácí násilí z pohledu práva (Efektivnost právních norem ČR posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím), Stráž pod Ralskem, Justiční akademie, 2004, str. 36 - 47

² Více např. Walker, L. E.: Psychology and Domestic Violence Around the World, American Psychologist, 1999, No 1, page 21-29 a Kavemann, B.: Gewalt gegen Männer - ein vernachlässigtes Problem? Vortrag zur Fachveranstaltung der FHVR Berlin 18. 11. 2002, Universität Osnabrück In: www.wibig.uni-osnabrueck.de atd.

v mezinárodněprávních dokumentech uváděné termíny - „*násilí vůči ženám*“ (violence against woman), „*rodově podmíněné násilí*“ (gendered based violence), „*zneužívání žen, manželek*“ (woman, wife abuse), „*zneužívání v partnerském vztahu*“ (spouse abuse), „*bitá žena*“ (battered woman); v krajinách s angloamerickým systémem práva zavedený pojem - „*domácí násilí*“ (domestic violence); v německy hovořících zemích vytvořený termín - „*násilí uvnitř rodinného kruhu*“ (Gewalt in der Familie, inter family violence).³

Pokusy o vymezení pojmu domácí násilí (či pojmů násilí v rodině, násilí uvnitř rodinného kruhu atd.) na půdě různých vědeckých konferencí, seminářů a v odborné literatuře či pro účely legislativních návrhů byly v ČR iniciovány především ze strany nevládních organizací.

Tak např. občanské sdružení Bílý kruh bezpečí, se sídlem v Praze, Duškova 20, které se angažuje na poli pomoci obětem násilné trestné činnosti, rozumí pod pojmem domácí násilí komplikovaný a strukturovaný problém do něhož zahrnuje „všechny projevy fyzického, sexuálního a psychického násilí (nejčastěji se jedná o hrubé slovní urážky, ponižování, ublížení na zdraví, znásilnění, zneužívání, permanentní kritiku, zesměšňování, výhrůžky a vydírání, včetně ekonomického, nevšimavost či odmítání“⁴, ke kterým dochází uvnitř rodinného kruhu.

Násilím podle české odborné literatury obecně rozumíme „zlé nakládání, tělesné útoky, pohrůžky obdobným násilím nebo jednáním, které působí újmu na fyzickém, sexuálním nebo psychickém zdraví.“⁵ Tento pojem však není definován na žádném místě českého právního řádu⁶. Jde o agresi jedné osoby proti osobě druhé (nebo jejich většímu počtu), jejímž cílem je ublížit, poškodit, poranit nebo zabít.

³ Konkrétně lze tyto termíny nalézt v těchto dokumentech (řazeno přesně sledující text): Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW) - Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 62/1987 Sb.); Declaration on the Elimination of Violence against Women - Deklarace OSN o odstranění násilí na ženách z roku 1993; Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č. 85 z roku 1985; Rezoluce Evropského parlamentu o násilí z roku 1986; Závěrečné usnesení konference OSN o lidských právech ve Vídni z roku 1993; Platform for Action - Akční program 4. Světové konference žen OSN, konané v Pekingu v roce 1995. Další pojmy používané v mezinárodněprávních dokumentech a odborné literatuře a jejich vymezení možno najít např. v Heise, L. L. - Pintaguy, J. a Germain, A.: Násilie páchané na ženách, Skrytá ujma na zdraví, Študijný materiál vypracovaný pro Svetovú banku, první vydání, Humenné, Pro Familia, Aspekt, 1998, str. 53 a násl.; Domácí násilí – přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích, Studie Bílého kruhu bezpečí, první vydání, Praha, Bílý kruh bezpečí, o.s., 2002

⁴ Vitoušová, P.: Dynamika násilí na ženách v partnerských vztazích – poznatky z pětileté pomoci obětem trestných činů v ČR, Sborník příspěvků českých a zahraničních odborníků přednesených na konferenci Koordinačního kruhu prevence násilí na ženách, první vydání, Praha, Koordinační kruh prevence násilí na ženách, 1997, str. 21

⁵ Voňková, J. - Huňková, M. a Čacká-Pavlíková, I.: Domácí násilí v české republice v roce 2002 z pohledu práva - studie, Praha, proFem o.p.s. - projekt AdvoCats for Women, 2002, str. 7 In: www.profem.cz

⁶ Šámal, P. - Púry, F. a Rizman, S.: Trestní zákon. Komentář, čtvrté vydání, Praha, C.H. Beck, 2001, str. 886 je „**násilím**“ rozuměno „použití fyzické síly k překonání nebo zamezení odporu - ať už skutečně kladeného nebo

Já jsem **pro účely našeho zamyšlení** vymezila **domácí násilí** jako **jakékoliv jednání, které má za cíl uplatnění moci nebo kontroly nad dospělou osobou, k níž je pachatel v rodinném, partnerském či obdobném vztahu, způsobující na straně oběti tíseň nebo újmu**. Pod pojem **obdobný vztah**, který vnímám flexibilně, potom řadím např. vztah bývalých manželů nedávno rozvedených žijících i nadále v jednom bytě. Termínem „dospělá osoba“ rozumím osobu zletilou⁷.

Na základě zkušeností z praxe považuji za vhodné a pro účely tohoto zamyšlení budu od sebe oddělovat termín „**násilí v rodině**“ od termínu „**domácí násilí**“. Rozdíl mezi obsahem těchto pojmů vnímám zejména v osobě možných obětí, přičemž pod termín „násilí v rodině“ přiřazuji i oběti násilí, které je páčáno v rámci rodinných vztahů na dětech. Domnívám se totiž, že násilí na dětech by vzhledem ke specifčnosti jevové stránky mělo být zkoumáno a upraveno zákonem převážně samostatně se zřetelem k potřebě zvýšené ochrany dětí.

Český právní řád legislativní definici pojmu „**domácí násilí**“ neobsahuje, avšak s tímto termínem operuje, a to v **zákoně č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím**. V důvodové zprávě k předmětnému zákonu je potom domácí násilí vysvětlováno jako násilné jednání, kterým dochází k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, a to v bytě nebo domě společně obývaném násilnou osobou i osobou, proti níž takový útok směřuje. Jde přitom o opakované násilné jednání nebo opakované vyhrožování násilným jednáním, v důsledku kterého dochází nebo hrozí, že dojde, k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, mezi osobami, které jsou či byli spolu v intimním, rodinném či jiném obdobném vztahu a žijí ve společně obývaném bytě nebo domě. V rámci domácího násilí lze jednoznačně identifikovat osobu násilnou i osobu ohroženou, proti níž takové útoky nebo výhrůžky útokem směřují.

Doplňující četba (vložit):

- Kolektiv autorů: Domácí násilí na mužích a seniorech, Praha, Triton, 2006, str. 12 až 15

jen očekávaného. Násilí může směřovat přímo proti osobě, která je k něčemu nucena, nebo proti jiné osobě, kdy násilí na ní páchané je prostředkem působení na vůli bezprostřední oběti. Násilí může směřovat i proti věci, kdy pachatel činí nátlak na vůli oběti např. rozbíjením bytového zařízení s cílem dosáhnout vydání cizí věci“. Ustanovení § 89 odst. 6 zákona č. 140/1961Sb., trestního zákona, v aktuálním znění, pootm výslovně ukotvuje, že trestný čin je spáchán násilím i tehdy, je-li spáchán na osobě, kterou pachatel uvedl do stavu bezbrannosti lstí.

⁷ Viz definice podle ustanovení § 8 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, v aktuálním znění

Teoretické výklady příčin domácího násilí.

Vložená povinná literatura (vložit):

- **Huňková, M.:** Teoretické výklady příčin domácího násilí In.: **Huňková, M. a Voňková, J.:** Domácí násilí z pohledu práva (Efektivnost právních norem ČR posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím), Stráž pod Ralskem, Justiční akademie, 2004, str. 47 až 53

Domácí četba (vložit):

- **Pikálková, S.:** Teoretické modely zkoumání násilí v rodině In.: **Pikálková, S.:** Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině, Praha, Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004, str. 17 až 22

Nepovinná četba (vložit):

Filadelfiová, J.: Čo vedie k násilnému správaniu In: Bútorová, Z. - Filadelfiová, J. a kol.: Násilie páchané na ženách ako problém verejnej politiky, Bratislava, Inštitút pre verejné otázky, 2005, str. 30 až 31

Nepovinná četba (vložit):

Bije ma, lebo... In: Piata žena, Aspekty násilia páchaného na ženách (Aspekt), prvé vydání, Bratislava, 2001, str. 202 až 204

Specifika a formy domácího násilí.

Vložená povinná literatura (vložit):

- **Huňková, M.:** Specifika a formy domácího násilí In.: **Huňková, M. a Voňková, J.:** Domácí násilí z pohledu práva (Efektivnost právních norem ČR posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím), Stráž pod Ralskem, Justiční akademie, 2004, str. 53 až 58

Domácí četba (vložit):

- **Linková, M.:** Domácí násilí: genderová perspektiva In.: **Pikálková, S.:** Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině, Praha, Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004, str. 23 až 33

Domácí četba (vložit):

- **Kolektiv autorů:** Domácí násilí na mužích a seniorech, Praha, Triton, 2006, str. 29 až 32

Osobnost násilníka, osobnost oběti domácího násilí, násilný vztah.

Vložená povinná literatura (vložit):

- **Huňková, M.:** Osobnost násilníka, osobnost oběti domácího násilí, násilný vztah. In.: **Huňková, M. a Voňková, J.:** Domácí násilí z pohledu práva (Efektivnost právních norem ČR posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím), Stráž pod Ralskem, Justiční akademie, 2004, str. 60 až 71

Nepovinná četba (vložit):

Mýty a fakty o násilí na ženách In: Piata žena, Aspekty násilia páchaného na ženách (Aspekt), první vydání, Bratislava, 2001, str. 57 až 61

Sekundární viktimizace obětí domácího násilí.

Vložená povinná literatura (vložit):

- **Huňková, M.:** Sekundární viktimizace obětí domácího násilí In.: **Huňková, M. a Voňková, J.:** Domácí násilí z pohledu práva (Efektivnost právních norem ČR posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím), Stráž pod Ralskem, Justiční akademie, 2004, str. 73 až 76

Domácí četba (vložit):

- **Vavroňová, M., Prokopová, Z.:** přežila jsem... Výpovědi týraných žen, Praha, Rosa, 2002, str. 23 až 38

Četnost výskytu domácího násilí ve společnosti.

Vložená povinná literatura (vložit):

- **Pikálková, S.:** Násilí v rodině ve světle zahraničních výzkumů In.: **Pikálková, S.:** Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině, Praha, Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004, str. 34 až 35

Domácí četba (vložit):

- **Kubová, O.:** Gendrová symetrie obětí domácího násilí In.: Trestní právo, ročník 2004, č. 12, nakladatelství Orac, Praha, str. 6 až 12

Vložená povinná literatura (vložit):

- **Pikálková, S.:** Rizikové faktory domácího násilí In.: **Pikálková, S.:** Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině, Praha, Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004, str. 36 až 37

Domácí četba (vložit):

- **Huňková, M.:** Četnost výskytu domácího násilí ve společnosti In.: **Huňková, M. a Voňková, J.:** Domácí násilí z pohledu práva (Efektivnost právních norem ČR posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím), Stráž pod Ralskem, Justiční akademie, 2004, str. 76 až 90

Domácí četba (vložit):

- **Kolektiv autorů:** Domácí násilí na mužích a seniorech, Praha, Triton, 2006, str. 39 až 80

Domácí četba (vložit):

- **Domácí násilí II.:** Shrnutí základních výsledků reprezentativního výzkumu pro občanské sdružení Bílý kruh bezpečí a Philip Morris ČR a.s., červenec 2006

Doporučená literatura:

- **MacKinnon, C.: Sex Equality, New York, Foundation Press, 2001**
- Společnost mužů a žen z aspektu gender - sborník studií (Open society fund), první vydání, Praha, Open society fund, 1999
- Piata žena, Aspekty násilia páchaného na ženách (Aspekt), první vydání, Bratislava, 2001
- **Voňková, J. - Huňková, M. - Vavroňová, M. a Prokopová, Z.:** Násilí v rodině a domácnosti z pohledu práva (domácí násilí), Texty jsou určeny pro účastnice a účastníky školení o možnostech prevence a sociálně-právní pomoci dospělým obětem a dětem, první vydání, Praha, proFem, 2002
- **Huňková, M. a Voňková, J:** Domácí násilí z pohledu práva (Efektivnost právních norem ČR posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím), Stráž pod Ralskem, Justiční akademie, 2004
- **Kolektiv autorů:** Domácí násilí na mužích a seniorech, Praha, Triton, 2006, str. 39 až 80
- **Oakleyová, A.:** Pohlaví, gender a společnost, první vydání, Praha, Portál, 2000
- **Renzetti, C. M. a Curran, D. J.:** Ženy, muži a společnost, Praha, Nakladatelství Karolinum, 2003
- **Dobash, R. E. a Dobash, R. P.:** The myth of Sexual Symmetry in Marital Violence, Social Problems, 1 -th edition, London, 1992
- **Dobash, R. E. a Dobash, R. P.:** Wives: The „appropriate“ Victims of Marital Violence, Victimology - International Journal, 1978, No 2, str. 426
- **Bútorová, Z. - Filadelfiová, J. a kol.:** Násilie páchané na ženách ako problém verejnej politiky, Bratislava, Inštitút pre verejné otázky, 2005
- **Kubová, O.:** Gendrová symetrie obětí domácího násilí In.: Trestní právo, ročník 2004, č. 12, nakladatelství Orac, Praha, str. 6 až 12
- **Dobash, R. E. a Dobash, R. P.:** Violence against Wives, 1 -th edition, London, 1979

- **Pikálková, S.:** Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině, Praha, Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2004
- **Huňková, M.:** Domácí násilí z pohledu českého práva In: Ženská práva jsou lidská práva – sborník přednášek ze semináře, první vydání, Brno, Nesehnutí, 2002, str. 30 a násl.
- **Voňková, J. a Huňková, M.:** Domácí násilí z pohledu žen, první vydání, Praha, proFem, 2004
- **Heise, L. L. - Pintaguy, J. a Germain, A.:** Násilie páchané na ženách, Skrytá ujma na zdraví, Študijný materiál vypracovaný pre Svetovú banku, prvé vydanie, Humenné, Pro Familia, Aspekt, 1998
- Zpráva o stavu domácího násilí, Dneska Tě ještě nezabiju! (Nadace Rosa), první vydání, Praha, Nadace Rosa, 1997
- **Walker, L. E.:** Psychology and Domestic Violence Around the World, American Psychologist, 1999, No 1, page 21-29
- **Schechter, S.:** Women and Male Violence, 1- th edition, Boston, South End Press, 1992
- Domácí násilí – přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích, Studie Bílého kruhu bezpečí, první vydání, Praha, Bílý kruh bezpečí, o.s., 2002
- Domácí násilí – staré problémy, nová řešení? Sborník příspěvků z konference pořádané organizacemi Friedrich-Ebert-Stifung, proFem a Rosa dne 26. listopadu 2001 v Praze v prostorách Parlamentu ČR, první vydání, Praha, Friedrich-Ebert-Stifung, 2002
- **Domácí násilí II.:** Shrnutí základních výsledků reprezentativního výzkumu pro občanské sdružení Bílý kruh bezpečí a Philip Morris ČR a.s., červenec 2006
- Domácí násilí, záležitost nikoli jen soukromá. Fakta, názor, právo. Sborník příspěvků českých a zahraničních odborníků (Koordinační kruh prevence násilí na ženách), první vydání, Praha, 1997, str. 94
- **Herman, J. L.:** Aktivne proti mužskému násiliu In: Piata žena, Aspekty násilia páchaného na ženách (Aspekt), prvé vydanie, Bratislava, 2001, str. 124 a násl.
- **Herman, J. L.:** Trauma and Recovery, 1 -th edition, New York, Basic, 1992
- důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb.

Právní předpisy doporučené k nahlédnutí:

- Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW) - Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 62/1987 Sb.)
- usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších změn a doplňků
- Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy R (85) 4 z 26. března 1985 o násilí v rodině
- zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v aktuálním znění
- návrh na vydání zákona, kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím In: www.psp.cz
- zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím

Seznam použité literatury:

- **Huňková, M. a Voňková, J.:** Domácí násilí z pohledu práva (Efektivnost právních norem ČR posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím), Stráž pod Ralskem, Justiční akademie, 2004
- **Voňková, J. a Huňková, M.:** Domácí násilí z pohledu žen, první vydání, Praha, proFem, 2004
- **Kubová, O.:** Gendrová symetrie obětí domácího násilí In.: Trestní právo, ročník 2004, č. 12, nakladatelství Orac, Praha, str. 6 až 12
- **Heise, L. L. - Pintaguy, J. a Germain, A.:** Násilie páchané na ženách, Skrytá ujma na zdraví, Študijný materiál vypracovaný pre Svetovú banku, prvé vydanie, Humenné, Pro Familia, Aspekt, 1998
- **Bútorová, Z. - Filadelfiová, J. a kol.:** Násilie páchané na ženách ako problém verejnej politiky, Bratislava, Inštitút pre verejné otázky, 2005
- **Voňková, J. - Huňková, M. - Vavroňová, M. a Prokopová, Z.:** Násilí v rodině a domácnosti z pohledu práva (domácí násilí), Texty jsou určeny pro účastnice a účastníky školení o možnostech prevence a sociálně-právní pomoci dospělým obětem a dětem, první vydání, Praha, proFem, 2002
- Piata žena, Aspekty násilia páchaného na ženách (Aspekt), první vydání, Bratislava, 2001

- **Pikálková, S.:** Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině, Praha, Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2004
- **Kolektiv autorů:** Domácí násilí na mužích a seniorech, Praha, Triton, 2006, str. 39 až 80
- důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb.
- **Domácí násilí II.:** Shrnutí základních výsledků reprezentativního výzkumu pro občanské sdružení Bílý kruh bezpečí a Philip Morris ČR a.s., červenec 2006